

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 299 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Luis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisij faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkijonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
Mahalla instituti asosida kambag‘allikni qisqartirishda targetlash mexanizmlarining samaradorligi.....	269
Baratov J.N.	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish.....	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafruz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	

IQTISODIY XAVFSIZLIK TIZIMLARINI O'ZIGA XOS JIHATLARI

Nabiyev Bexzod Shavkatovich

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Biznes va tadbirkorlik Oliy maktabi bosh mutaxassisi
e-mail: bexzodnabiyev@mail.ru

Bayboboeva Firuza Nabijonovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
kafedra professori, DSc
e-mail: firuzanabijonovna@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada kichik korxonalarning iqtisodiy xavfsizligiga salbiy omillar va tahdidlar tahlili amalga oshirilgan. Mumkin bo'lgan zararining oldini olish, rejalashtirish va boshqarishning ayrim jihatlari optimallashtirish bo'yicha chora-tadbirlar majmuini rejalashtirish bo'yicha tegishli xulosa va takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: kichik korxona, iqtisodiy xavfsizlik, tahdidlar, salbiy omillar, zarar, ichki tahdid, tashqi tahdid.

Abstract: The article analyzes the negative factors and threats to the economic security of small businesses. Relevant conclusions and proposals for planning a set of measures to optimize some aspects of prevention, planning and management of possible damages are given.

Key words: small business, economic security, threats, negative factors, damage, internal threat, external threat.

Аннотация: В статье анализируются негативные факторы и угрозы экономической безопасности малых предприятий. Даны соответствующие выводы и предложения по планированию комплекса мероприятий по оптимизации некоторых аспектов предотвращения, планирования и управления возможным ущербом.

Ключевые слова: малый бизнес, экономическая безопасность, угрозы, негативные факторы, ущерб, внутренняя угроза, внешняя угроза.

KIRISH

Jamiyat taraqqiyotining tabiiy evolyutsion jarayoni bo'lgan iqtisodiyotning globallashuvi milliy miqyosda raqobatbardoshlik va iqtisodiy xavfsizlik muammolarini keskinlashtiradi. Milliy xavfsizlik iqtisodiy xavfsizlik tizimining samaradorligiga bog'liq bo'lib, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tizimini tashkil etuvchi barcha quyi tizimlar xavfsizligini ta'minlash orqali erishiladi. Iqtisodiy xavfsizlik eng muhimlaridan biridir. Milliy iqtisodiyotning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning asosi uning yuridik shaxslarining tashqi va ichki omillar ta'sirida yuzaga keladigan zamonaviy chaqiruv va tahdidlarga bardosh bera olishidir. Ushbu jarayonlarning muvaffaqiyati quyidagi yo'nalishlarni amalga oshirishga bog'liq:

- 1) tarkibiy va texnologik modernizatsiya, investitsiya va innovatsion faoliyatga asoslangan va yangi sifat va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlovchi yangi rivojlanish modeliga o'tish;
- 2) ilmiy-texnikaviy salohiyatni saqlash, rivojlantirish va undan samarali foydalanish;
- 3) raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan sanoat siyosatini amalga oshirish orqali iqtisodiyotning asosiy tarmog'i bo'lgan sanoat majmuasini boshqarish jarayonlarini takomillashtirish.

Shunday qilib, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash alohida korxona va umuman davlat faoliyatida strategik yo'nalish sifatida tavsiflanishi mumkin. Barcha korxonalar, ayniqsa, o'z xavfsizlik xizmatiga ega bo'lmagan korxonalar uchun iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari eng dolzarbdir. Tarkibida bunday ixtisoslashtirilgan bo'linmalarga ega bo'lmagan korxonalarda iqtisodiy xavfsizlikning ma'lum turlarini, masalan, axborot, kadrlar, ishlab chiqarish, ekologik va hokazolarni ta'minlaydigan bo'limlar yoki xodimlar bo'lishi kerak.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonaning iqtisodiy xavfsizligini aniqlashning eng keng tarqalgan usuli bu resurs yondashuvidir. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash uchun korxona quyidagi resurslarning kombinatsiyasidan foydalanadi [1]:

1) kapital resursi. Kompaniyaning ustav kapitali qarzga olingan moliyaviy resurslar bilan birgalikda korxonaning asosini tashkil qiladi va dastlab korxona ta'sislarida mavjud bo'lmagan boshqa korporativ resurslarni olish va saqlash imkonini beradi;

2) kadrlar resursi. Korxona rahbarlari, muhandis-texnik xodimlari, ishlab chiqarish ishchilari va ishchilari o'z bilimi, tajribasi va malakasi bilan ushbu biznesning barcha omillarini boshqaradigan va bog'lovchi, tadbirkorlik mafkurasini amalga oshirish va biznes maqsadlariga erishishni ta'minlovchi asosiy bo'g'in hisoblanadi;

3) axborot va texnologiya resursi. Siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik vaziyatning o'zgarishi, kompaniya bozorlari to'g'risidagi ma'lumotlar, shuningdek, biznesni tashkil etish va boshqarish usullarida yangi bo'lgan biznesning barcha jihatlarini to'g'risidagi ilmiy, texnik va texnologik ma'lumotlar. Tashqi muhit, ishbilarmonlik muhitidagi o'zgarishlarga adekvat va o'z vaqtida javob berish, o'z tadbirkorlik faoliyatini samarali rejalashtirish va amalga oshirish;

4) mashina va jihozlar resursi. Mavjud moliyaviy, axborot texnologiyalari va kadrlar resurslari, korxonada mavjud resurslardan kelib chiqib, zarur va arzon uskunalarni sotib oladi.

5) mulk huquqi resursi. Ushbu resurs intellektual mulk obyektlaridan foydalanish huquqini, tabiiy resurslardan foydalanish uchun litsenziya va kvotani, yerdan foydalanish huquqlarini o'z ichiga oladi. Ushbu resursdan foydalanish kompaniyaga o'zining qimmatbaho tadqiqot va ishlanmalarini amalga oshirmasdan ilg'or texnologik ishlanmalarga qo'shilish imkonini beradi.

Sinyavskaya T.G. va Tregubova A.A. esa xavf va tahdid tushunchalarini aniqroq ajratish kerak deb ta'kidlaydi. Ularning ilmiy farazlari bo'yicha xavf - bu ma'lum bir alternativa bilan bog'liq bo'lgan resurslar yoki daromadlarning potentsial yo'qolishi. Risk va menejment uzviy bog'liqdir. Iqtisodiy tavakkalchilik muayyan xavf va tahdidlarning ta'siri natijasida, ya'ni ma'lum obyektiv sharoitlarda yuzaga kelgan vaziyatning ehtimollik xususiyatiga ega bo'lgan hollarda yuzaga keladi. Xavf, o'z navbatida, u yerda "imkoniyat, juda yomon narsa tahdidi, qandaydir baxtsizlik" sifatida talqin qilinadi. Ya'ni, ma'lum ma'noda tahdid va xavfni sinonim deb hisoblash mumkin. Xavfdan farqli o'laroq, tahdid keng tushuniladi hamda salbiy va ijobiy natijalarga erishish imkoniyatiga xos bo'lgan vaziyatni nazarda tutadi. Shuning uchun tahdidlar va xavf-xatarlar ba'zi xavf manbalarini ifodalaydi. Ularning barchasi iqtisodiy jihatdan ikkita katta guruhga bo'linadi: tashqi va ichki. Ta'sir doirasi esa quyidagilardan kelib chiqishi mumkin [2]:

- 1) bozor sharoitlarining o'zgarishi;
- 2) loyihalarni ishlab chiqishda xatolar va noto'g'ri hisob-kitoblar;
- 3) ish rejalarini buzish;
- 4) tabiiy hodisalar va texnogen avariylar;
- 5) siyosiy qarorlar;
- 6) jinoyatlar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosi tadbirkorlik sub'ektlari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda funksional elementlar masalalariga bag'ishlangan.

Tahlil jarayonida kuzatuv metodi orqali korxonaning iqtisodiy xavfsizligining funktsional elementlari aniqlangan, hamda korxonada iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning asosiy yo'nalishlari aniqlangan.

Abstrakt-mantiqiy fikrlash orqali tegishli xulosalar shakllantirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

V.Abramov esa yagona iqtisodiy makonda beqarorlashtiruvchi omillar harakatlarining o'xshashligiga qaramay, tashkiliy-iqtisodiy tuzilmalar ierarxiasining turli darajalarida iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlarning namoyon bo'lish shakllari har xil deb ta'riflaydi. Bu global omillarga ishlab chiqarishning umumiy pasayishi, moliyaviy tizimning tanazzulga uchrashi, ijtimoiy keskinlikning kuchayishi, jamiyat va iqtisodiyotning kriminallasuvi, raqobatbardoshlikning yanada zaiflashishi va boshqalar kiradi. Turli adabiyotlarda korxonaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlarning ko'plab tasniflari mavjud [3]:

- 1) manba bo'yicha (ichki, tashqi);
- 2) sodir bo'lish xususiyatiga ko'ra (siyosiy, jinoiy, raqobatbardosh, kontragent va boshqalar);
- 3) amalga oshirish ehtimoli bo'yicha (real, potentsial);
- 4) tajovuz qilish obyekti (ma'lumotlar, xodimlar, moliya, tovarlar, moddiy boyliklar, ishchanlik obro'si va boshqalar);
- 5) iloji bo'lsa, bashorat qilish (bashorat, oldindan aytib bo'lmaydi);
- 6) kutilayotgan zararining kattaligi bo'yicha (halokatli, sezilarli, qiyinchilik tug'diruvchi);
- 7) boshqa tasniflash xususiyatlari.

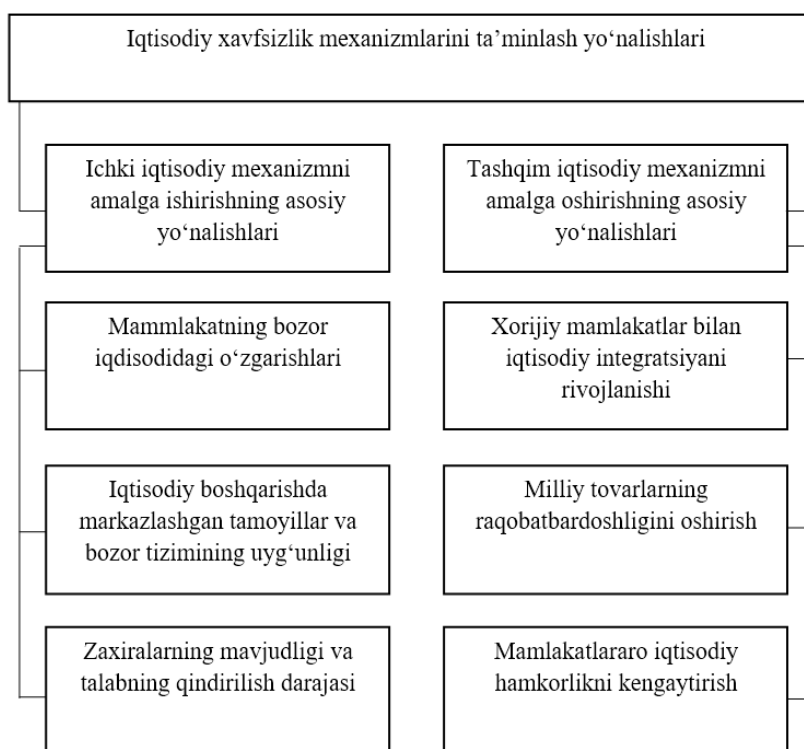

Bizningcha kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarida iqtisodiy xavfsizlik mexanizmlarini takomillashtirish uchun quyidagi maqsadlar amalga oshirilishi kerak:

- tadbirkorlik sub'ektlarida talab darajasidagi ish tizimini tashkil etish uchun zarur sharoit yaratish, tizim xodimlarini guruhbozlik tuzilmalar tajovuzlaridan va raqobatchilarning taxdidlaridan himoya qilish;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarini qonuniy huquqlarini himoya qilish;
- korxona mulkini saqlash, undan oqilona foydalanish;
- ishlab chiqarilayotgan tovarlarning raqobatbardoshligini oshirish, ularni ichki hamda tashqi bozorlarga yetkazish uchun zarur imkoniyatlar yaratish;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarida qo'shilgan qiymat zanjirini ko'paytirish;
- ichki va tashqi barqarorlikka erishish;
- ichki va jahon bozorlarida ilm va innovatsiyalarga asoslangan rivojlanish hisobidan yangi texnologiyalar raqobatbardoshligini oshirish;
- iqtisodiy va ilmiy-texnik faoliyatni axborot bilan ta'minlash;
- tijorat sirlarini saqlash.

Yuqorida sanab o'tilgan tamoyillarga rioya qilinganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarini iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash jarayoni ijobiy natija berishi shubhasizdir. Albatta, o'z vaqtida ko'rilgan chora-tadbirlar majmui ishlab chiqarish samaradorligini ham oshirishga xizmat qiladi.

Tadbirkorlik faoliyatida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashni samarali mexanizmlarini tashkil etishning o'ziga xos xususiyati mavjud (1-rasm).

1-rasm. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning ichki va tashqi iqtisodiy tizimlarni amalga oshirish yo'nalishlari [4]

Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning tashkiliy mexanizmining yana bir jihati xavfsizlik masalalari bo'yicha qarorlar qabul qilish va amalga oshirishning tegishli tuzilmalari, vazifalari va tartiblarini o'z ichiga oladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarida iqtisodiy xavfsizlik mexanizmlarini ta'minlashda iqtisodiy barqarorlik jihatdan maqsadga erishish darajasi mezon sifatida ishlatilishi lozim. Agar belgilangan maqsadlarga erishilmasa, tadbirkorlik tizimlarining iqtisodiy xavfsizligi ta'minlanmagan deb hisoblanadi.[5]

Ko'pchilik kichik korxonalar bitta yo'nalishlarda ishlashga ixtisoslashgan. Ishlab chiqarishning tabiati, agar kerak bo'lsa, boshqa mahsulotlarni ishlab chiqarishga tez o'tishga imkon bermaydi. Shuningdek, u ma'lum tahdidlarni keltirib chiqaradi:

- 1) yuqori ixtisoslashgan korxona tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar bozorida raqobat kuchayishi;
- 2) mintaqada raqobatning kuchayishi, bu mahsulotlarni tashish iste'molchi (birlamchi sanoat, bir qator tovarlarni ishlab chiqarish) uchun narxlarning sezilarli darajada oshishiga olib keladigan hollarda muhim ahamiyatga ega;

- 3) obyektiv sabablarga ko'ra ishlab chiqarilgan mahsulotlarga talabning pasayishi;
- 4) uning barcha ko'rinishlarida adolatsiz raqobat;
- 5) bozorni monopollashtirish.

Shaxsiy tahdidlarning mavjudligi bilan bir qatorda, kompaniyaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladigan ko'plab omillar ham mavjud. Ushbu omillarni bilish ularni aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi va shuning uchun kompaniyaning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlar ehtimolini kamaytiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Iqtisodiy xavfsizlik bu iqtisodiy kategoriya bo'lib, u iqtisodiyotning barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashini, ijtimoiy ehtiyojlarni optimal darajada qondirishini, ratsional boshqaruvni amalga oshirishini, milliy va xalqaro darajalarda iqtisodiy manfaatlarni himoyalashi lozim.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari o'z faoliyatlarini noaniqlik va tavakkalchilik sharoitida amalga oshiruvchilardan hisoblanib, u mulkdan foydalanish, egalik qilish, xizmatlar ko'rsatish, tovarlar sotish orqali foyda olishda o'z maqsadlarni xavf ostida amalga oshiruvchi mustaqil obyekt deb hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlariga ta'sir etuvchi xavf omillarini va tahdidlarni aniqlash, ularni baholash orqali iqtisodiy jihatdan xavfsizligini ta'minlash muhim hisoblanishi kerak.[6]

Tadbirkorlik sohasining iqtisodiy tizimlariga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar mavjud bo'lib, ularning biznes yurituvchi tadbirkorlik sub'ektlariga xavf-xatarni soluvchi kuchga ega. Kichik biznes sub'ektlarining iqtisodiy xavfsizligiga taxdid soluvchi omillarni baxolashda va strategik istiqbolini belgilab beruvchi uzoq muddatli rejalar tuzishda iqtisodiy xavfsizlikning barqarorligiga ta'sir etuvchi omillarni hisobga olish lozimdir.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatning muvaffaqiyati va uning iqtisodiy barqarorligi ko'p jihatdan sohaga ta'sir etuvchi taxdidlarga bog'liq bo'lib, ularga qarshi kurashishning asosiy omili bu soha istiqboli uchun iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash tizimini yaratishdan iborat bo'lishi lozim.[7]

Iqtisodiy xavfsizlik taxdidlarni tasniflashning ko'plab ta'riflari, elementlari va omillari mavjud. Taxdidlarning xilma-xilligi tadbirkorlik sohasining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash nuqtai nazaridan tizimlashtirish bu tadbirkorlik sohasi xavfsizligini ta'minlash imkonini oshiradi.

Shuningdek, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning samarali mexanizmlarini tashkil etishda mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning ichki va tashqi iqtisodiy mexanizmlarni hisobga olinishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Авдийский В.И., Безденежных В.М. (2014) Экономическая безопасность как системообразующий фактор устойчивости сложных социально-экономических систем // Безопасность бизнеса. – М.: Юрист, 2-6 с.
2. Синявская Т.Г., Трегубова А.А. (2015) Управление экономическими рисками: теория, организация, методы. Ростов н/Д.: Издательско-полиграфический комплекс РГЭУ (РИНХ), 160 с
3. Abramov, R. V. (2010). The multidimensional maximum entropy moment problem: A review of numerical methods.
4. Байбобоева, Ф. (2022). КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА ИҚТИСОДИЙ ХАВФСИЗЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ. Economics and Innovative Technologies, 10(3), 283-290.
5. Bayboboieva, F. (2023). ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ ИҚТИСОДИЙ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА МОЛИЯВИЙ ХАВФСИЗЛИК МАСАЛАЛАРИ. Economics and Innovative Technologies, 11(2), 107-112.
6. Bayboboieva, F. (2023). KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING YO 'NALISHLARI VA FUNKTSIONAL ELEMENTLARI. Economics and Innovative Technologies, 11(3), 262-268.
7. Байбобоева, Ф. (2020). Тадбиркорлик фаолияти иқтисодий хавфсизлиги тушунчасининг моҳияти ва намоён бўлиш шакллари. Экономика и инновационные технологии, (3), 180-186.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
